

## Κοσμάς Πολίτης, Στου Χατζηφράγκου (απόσπασμα)

[...]

Ξεπόρτισα, λοιπόν, εκείνο το πρωί. Στα σοκάκια, πού και πού, ένας διαβάτης τοίχο τοίχο. Μερικά μαγαζιά είτανε ανοιχτά, όχι πολλά, μπορεί ένα στα τρία. Μα οι φούρνοι βγάζανε ψωμί. Μια φράγκισσα πελάτισσά μου —καλή της ώρα, της πούλαγα φυντάνια για το πρεβολάκι της— μου φώναξε απ' το μπαλκόνι: Γιακουμή, γύρισε στο σπίτι σου, το καλό που σου θέλω, δεν είναι ώρα για παλικαριές. Μαντάμ, της λέω στα χωρατά, πάω να ξουριστώ. Πεθαμένος κι αξούριστος ολούρμου; Κι αλήθεια, είχα τεσσάρω μερώ γένια. Βγήκα στο Κιαί. Πήχτρα ο κόσμος, κι άλλοι, χιλιάδες, πάνω σε μαούνες, αραδιασμένες πλάι στο μουράγιο. Προσφυγιά που είχε κατέβει ποδαρόδρομο από το εσωτερικό για να γλιτώσει. Ούλα τα τραίνα τα 'χε πιάσει ο ελληνικός στρατός. Σκοτώνανε κοσμάκη για να φύγουνε. Ζωή και θάνατος είταν αυτός.

Είχανε, που λες, κατέβει προσφυγιά στην πολιτεία για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Βλέπεις, πιστεύανε πως ο ελληνικός στρατός, θα κράταγε την πολιτεία, όπως βεβαιώνανε μπαμπέσκα, μέρες πρωτύτερα, από την Αρμοστεία. Κι απέ, σου λέει, θάλασσα είτανε, λιμάνι, σίγουρα η ελληνικιά κυβέρνηση θα 'χει στείλει βαπόρια να παραλάβουν τον κοσμάκη. Ναι, είχανε στείλει δυο τρία βαπόρια, που παραλάβανε μονάχα τις δικοί τους, από την Αρμοστεία κι από την Εθνική Τράπεζα. Είχε ανοίξει κατάσταση η Εθνική Τράπεζα στην πολιτεία μας, και τώρα ήπρεπε να σώσει τα λεφτά, την κάσα της. Μπρος στα λεφτά τ' είναι η ζωή του ανθρώπου; Μη φύγετε, μας λέγανε, θα ξανάρθουμε, ζήτω η Ελλάς!

Λοιπόν, ούλος αυτός ο κόσμος στοιβαγμένος στο μουράγιο και πάνω σε μαούνες. Άντρωι, γέροι, γριές και γυναικόπαιδα, που είχανε παρατήσει τα καλά τους και ξεμείνανε στο δρόμο, και τώρα εκεί μεροβραδιάζονταν, εκεί πλαγιάζανε, άλλος μ' ένα χράμι που 'φερε μαζί του, άλλος μ' ένα πάπλωμα ή με μια μπατανία. Χείλια τρεμοσαλεύανε από το παραμιλητό. Μάτια γουρλωμένα, που αγναντεύανε τη Δευτέρα Παρουσία, τη συντέλεια του κόσμου... Μέρα, χαρά Θεού. Τέλη Αυγούστου. Αρχές Σεπτέμβρη με το καινούριο. Μερικοί δικοί μας κάνανε επιχείρηση. Στήσανε φουβούδες, ψήγανε νταριά, ακόμα και σουβλάκια ή φασουλάδα, και πουλάγανε φαϊ. (Το αθάνατο δαιμόνιο της Φυλής, σημείωσε αυτός που άκουγε το Γιακουμή). Ωστόσο οι φούρνοι βγάζανε ψωμί. Και δυο τρεις μπαρμπέρηδες είχανε στήσει από μια καρέγλα και ξουρίζανε. Το 'δα με τα μάτια μου. Όπως θες εξήγησέ το. Αυτοί που ξουρίζονταν ίσως να 'χανε την ίδια ιδέα με τα μένα: πεθαμένος και αξούριστος, ολούρμου;

Στη θάλασσα, κάμποσα τουμπανιασμένα κορμιά πλέκανε στον αφρό. Δεν παραξενεύόσουνα. Θάνατος είτανε η τρεχούμενη ζωή. Ωστόσο το μεγάλο κακό φαινότανε να 'χε καταλαγιάσει. Πάνω στην ώρα, περάσανε καμιά διακοσαριά καβαλαρέοι, τούρκικο ασκέρι, κι ο μπίνμπασης που πάγαινε μπροστά, έχοντας πλάι του το μπαϊρακτάρη με την τούρκικια παντιέρα, φώναξε στον κοσμάκη: κόρκμα, κόρκμα, μη φοβόσαστε! Τα πράγματα φαίνονταν πιο ήσυχα. Ασυμμάζευτα παιδάκια ξεφεύγανε από την αγκαλιά της μάνας τους και γυροφέρνανε ανάμεσα στην προσφυγιά. Όξω, στ' ανοιχτά, είτανε φουνταρισμένα τέσσερα πέντε ξένα βασιλικά. Για προστασία, λέγανε... Τώρα, μη γελάσεις γι' αυτό που θα σου πω: απ' ούλοι αυτοί, εκεί μπροστά μου, που περιμένανε τη σωτηρία τους απ' τα βασιλικά, άλλοι σκοτωθήκανε κι άλλοι

πνιγήκανε. Την ίδια βραδιά. Και όσοι περισσέψανε, τις κουβαλήσανε στην ξενιτιά. Εδώ.

Ήστριψα μέσα, για το Φασουλά. Με τρώγανε τα γένια μου. Ένα μπαρμπεριό είτανε ανοιχτό και μπήκα. Όσο με ξούριζε ο μπαρμπέρης, μου κουβέντιαζε μουρμουριστά. Στην Αρμενιά, μου λέει, δεν απόμεινε ρουθούνι. Οι Αρμενέοι ταμπουρωθήκανε στην εκκλησία τους, τον Άι - Στέφανο, από κει αντισταθήκανε και από κει χτυπούσανε. Μα τους ξεπαστρέψανε. Τους είχανε άχτι. Βλέπεις, είχανε φτιάξει κομιτάτο, πηγαίνανε κι αυτοί για τη Μεγάλη τους Ιδέα, για τη Μεγάλη Αρμενιά. Είχανε πάει και εθελοντές στον ελληνικό στρατό. Μου λέει ακόμα, λέγανε, πως κάποιος, σαράφης στο Σκοτεινό Μπεζεστένι, για να γλιτώσει, σκαρφάλωσε στα πριμάτσα ενός εγγλέζικου κάργκο, μες στο λιμάνι, σύρθηκε ανηφορίζοντας πάνω στο παλαμάρι κι άδραξε με τα δυο χέρια του την κουπαστή του βαποριού για να τη δρασκελίσει. Μα ένας Εγγλέζος ναύτης τού κοπάνησε τα δάχτυλα μ' ένα σίδερο, ο άνθρωπος λασκάρησε, ήχασε την ισορροπία του, ήπεσε στη θάλασσα και πνιγήκε. Κάμποσοι, μου λέει ο μπαρμπέρης, είχανε καταφέρει να μπουνε σε πλεούμενα, βάρκες, καϊκια. Πλευρίσανε τα εγγλέζικα βασιλικά, φωνάζανε αμάν, ρίχτε τη σκάλα, ρίχτε μας σκοινιά, γλιτώστε μας. Τους αποδιώχνανε. Και όσοι δοκιμάζανε ν' αρπαχτούν από την κρεμασμένη ανεμόσκαλα, οι Εγγλέζοι την τινάζανε και τους πετάγανε στη θάλασσα. Βλέπεις, κρατάγανε ουδετερότητα. Έτσι την κρατάγανε. Λένε πως οι Φραντσέζοι, σε τούτη την περίσταση, φερθήκανε πιο ανθρωπινά... Και στο Σεβδίκιοϊ, μου λέει, αντισταθήκανε οι Σεβδικιολοί με το τουφέκι στο χέρι, και γίνηκε μεγάλος χαλασμός. Και καθώς μου σφούγγιζε τις σαπουνάδες απ' το μούτρο, σκύβει και μου λέει στ' αφτί, μαθεύτηκε πως πετσοκόψανε το δεσπότη στο Κονάκι. Πήγε ν' απολογηθεί στον πασά, κι εκείνος τον παράδωσε στον τούρκικο λαό να τον δικάσει. Όσο κι αν φέρθηκε ασυλλόγιστα ο Χρυσόστομος, μου λέει ο μπαρμπέρης, τα χρόνια της κατοχής —αν και, να πεις, αν φερνότανε με νου και γνώση, θα τον βγάζανε προδότη— όσο κι αν φέρθηκε άμυαλα, ωστόσο δεν παράτησε το ποιμνιό του, δε ήφυγε μαζί με τις άλλοι που το σκάσανε κρυφά, ενώ βεβαιώνανε πως θα κρατάγανε την πολιτεία και πως δεν είχαμε κανένα κίνδυνο. Το σκάσανε κρυφά. Είναι οι μεγάλοι φταιχτες κι αυτοί, κι εκείνοι που τους στείλανε. Μα, να πεις, ξένοι ήρθανε στον τόπο, σαν ξένοι φερθήκανε, ξένοι φύγανε, οχτροί... Νά, μου λέει ακόμα, το ξέρω από πελάτη μου, γιατί απαγορέψανε να το γράψουν οι εφημερίδες: τότε που κηρύζανε απεργία οι υπάλληλοι μιας Τράπεζας, και στείλανε μian επιτροπή στην Αρμιοστεία να εκθέσουνε το δίκιο τους, τον πρώτο που 'κανε να μιλήσει τον μπάτσισε ο Στεργιάδης κ' ήδιωξε την επιτροπή. Πριν από τον πόλεμο και τη μεγάλη αμάχη, ο Τούρκος μάς σεβότανε. Αυτοί, δεν τον πονέσανε τον τόπο. Δεν πονέσανε τις ανθρωποι του τόπου. Και, να σου πω, κατά τη γνώμη μου, όσο το συλλογιέμαι, μου λέει ο μπαρμπέρης, πατρίδα δεν είναι μια ιδέα στον αέρα, δεν είναι οι περασμένες δόξες κι οι τάφοι και τα ρημαγμένα μάρμαρα. Πατρίδα είναι το χώμα, ο τόπος, τα χωράφια κι οι θάλασσες και τα βουνά. Πατρίδα είναι οι σημερινοί ανθρωποι, κι αγάπη της πατρίδας είναι να θες την ευτυχία τους. Το λέω γιατί είμαι καλός Έλληνας... Αυτά και άλλα μου 'λεγε ο μπαρμπέρης, κι εγώ κούναγα το κεφάλι μου, μη ξέροντας τί ν' αποκριθώ. Μ' ένα μπαρμπέρη δεν τα βγάζεις εύκολα πέρα στο λακριντί. Ανάθεμα την ώρα, είπε στο τέλος ο μπαρμπέρης.

Γύρισα στο σπίτι μου με δυο χάσικα ψωμιά κάτω από τις αμασχάλες. Στο δρόμο με σταματάει ένας ζαπτιές: ντουρ! Είχα κι άλλους ανταμώσει, πολιτίσεις και

ζαπτιέδες, μα δε μ' ενοχλήσανε. Τεσκερέ, μου λέει αυτός, τα χαρτιά σου. Δεν ξέρω πώς μου 'ρθε και του λέω: μπεν κατολίκ. Μ' άφησε να περάσω. Ένωσα το αίμα να ξαναφεύγει από τ' αφτιά μου κι από τα μάγουλά μου και να γυρίζει πίσω στην καρδιά. Λίγο έλειψε να του φωνάξω: βρε, είμαι Ρωμιός, Έλληνας, σκότωσέ με!... Λόγια, βέβαια, λόγια τούτης της ώρας. Μα εκείνη τη στιγμή, ο ήλιος μ' έδειχνε με τ' αμάλαχτο δάχτυλό του, κι εγώ δεν έβρισκα πού να κρυφτώ απ' τη ντροπή μου. Μου 'ρθε στο νου, τότε που ο Άγιος Πέτρος απαρνήστηκε τον Ιησού Χριστό. Λίγο το 'χεις;

Στο σπίτι, βρήκα την Κατερίνα μου να βράζει χόρτα που τα 'χε μαζέψει από το μπαξέ. Το πρόσωπό της γαληνεμένο, σοβαρό, σαν το διπλό καλοστρωμένο νυφιάτικο κρεβάτι μας, εκεί σε μια γωνιά. Είτανε πρωτοβαρεμένη, πέντε μηνώ. Τίποτα δε με ρώτησε, μόνο ξάφριζε το τσουκάλι.

— Όξω ησυχία, της λέω.

Γύρισε και με κοίταξε.

— Με γεια, μου λέει χαμογελαστά.

— Τί πράμα;

— Νά, που ξουρίστηκες.

Χάδεψα το πηγούνι μου, κόμπιασα μια στιγμή, και ύστερα λέω.

— Σκοτώσανε το δεσπότη.

— Θεός σχωρέσ' τονε, μου λέει, έτσι απλά — μα σαν έπιασε να κόβει το ψωμί, το χέρι της τρεμούλιαζε απ' τον αγκώνα.

Γλυκό ψωμί, αφράτο. Γλυκό σαν το παραστέκεται η κούραση απ' τη δουλειά. Μα σήμερα το πίκραине μια λύπηση — νά, όπως πικρίζει τώρα το μαύρο ψωμί, το πιτουρένιο, που ωστόσο καμιά κούραση δεν καταφέρνει να το γλυκάνει, μονάχα το πικραίνει ακόμα πιότερο. Λένε πως είναι πιο υγιεινό από τη ροδοκόκκινη φραντζόλα που τρώει τ' αφεντικό μου. Μπορεί. Για τούτο ταΐζουν με πίτουρα τα ζωντανά.

Σαν αποφάγαμε, θα 'τανε περασμένες δυο η ώρα. Η γυναίκα μου πλάγιασε. Είπε πως σα θα σηκωνότανε τ' απόγεμα, θα 'πλενε τα πιάτα και ύστερα θα καρίκωνε τα τσουράπια μου. Θέλησα να ξεστρώσω το τραπέζι, για να τη βοηθήσω, μια κι είτανε βαρεμένη, μα η Κατερίνα μου λέει, άσε το, έλα πλάγιασε κοντά μου και κράτα μου το χέρι. Την πήρε ο ύπνος. Της κράταγα το χέρι, και κάθε τόσο την ένιωθα ν' αναριγάει. Βαρεμένη, πέντε μηνώ. Είπα, μπορεί να κλωτσάει στην κοιλιά της το μωρό, για τούτο αναριγάει. Δεν είτανε και τόσο φουσκωμένη. Κειτότανε ξυπόλητη, με το μεσοφόρι και μ' ένα ξέστηθο μπουστάκι. Ορεχτικιά. Για να ξεγελαστώ από τον πειρασμό, κοίταγα το ταβάνι κι έκανα σχέδια για το μέλλον. Για το γιο που θα μου 'δινε.

Μα κάτι με ξελόγιασε κι από τα δυο, μου πιλάτευε το νου. Τέλος κατάλαβα πως είταν η έγνοια για κείνους τους ερημοσπίτηδες στο Κιαί. Κάτι έπρεπε να γίνει.

Βέβαια, σε τέτοιες ώρες, ο άνθρωπος γίνεται εγωιστής. Ωστόσο, κι άθελά σου, σε τρώει μέσα σου ο τσαγανός. Να πήγαινα μαζί με άλλοι γειτόνοι, να περιμαζεύαμε ο καθένας από μια φαμίλια. Ύστερα, έχει ο Θεός... Σηκώθηκα, φόρεσα τα παπούτσια μου... Ούλα, εκείνης της μέρας, τα 'χω στο νου μου ζωντανά. Μόνο από τη νύχτα κι έπειτα δεν είμαι σίγουρος για τίποτα. Μα πάλι λέω όχι, τα 'δα με τα μάτια μου, όσο κι αν μου ντουμάνιαζε το νου μου ο καπνός.

Όξω, ησυχία. Ψυχή στο δρόμο και στ' Αλάني. Όσο κι αν κάνεις κουράγιο το πρωί, με το γέρμα της μέρας κάτι γέρνει μέσα σου. Μονάχα δυο πιτσιρικάκια, με ξύλινα σπαθιά, σηκώνανε τη σκόνη με το βήμα τους. Παίζανε στρατιώτες και φωνοκοπούσανε: α-στρουτ, μπάλα-στρουτ. Μα βγήκε η μάνα τους και τα συμμαζέψε... Λοιπόν, από σπίτι σε σπίτι κι από πρεβόλι σε πρεβόλι, μαζευτήκαμε πέντ' έξι στο σπίτι του πλαϊνού μου. Ένας φράχτης από κλαδιά χώριζε τα πρεβόλια μας. Κουβεντιάσαμε για το ζήτημα, μας έβγαλε και τσίπουρο με κοπανιστές ελιές — αυτό, προπάντων για τον Επαμεινώντα, που είτανε πατσαβούρα το ηθικό του. Κουβεντιάσαμε κι αποφασίσαμε πως είχε γείρει πια η μέρα, δε μας έπαιρνε η ώρα, θα τα ξανακουβεντιάζαμε το άλλο πρωινό. Έμεινα τελευταίος, για να πούμε ακόμα δυο λογάκια με το γείτονα, άνθρωπο γνωστικό και μυαλωμένο. Βγαίνοντας, είδα τη γυναίκα του να μαζεύει τα ρούχα της μπουγάδας από το σκοινί. Στάζανε, ακόμα υγρά. Πέφτουνε καπνιές, μου λέει, δεν ξέρω από πού, και μου τα λερώνουνε, θα τα ξαναπλώσω το πρωί... Πέφτανε καπνιές. Σουρούπωνε. Τέλη Αυγούστου, κονταίνουνε οι μέρες. Νωρίς, μα κουτσοφάγαμε το βραδινό μας με την Κατερίνα, τί να κάναμε, και ύστερα, τί άλλο να κάναμε, πλαγιάσαμε, ανυποψίαστοι. Το στόμα μου είτανε φαρμάκι απ' τα τσιγάρα.

Άλλες μέρες, τέτοια ώρα, καθόμασταν όξω, στο πρεβόλι, ερχότανε κανένας γείτονας, καμιά γειτόνισσα, η Κατερίνα κάτι έπλεκε για το μωρό μας, ένα καλτσάκι, ένα ζιπουνάκι, γαλάζια ούλα, γιατί θα 'τανε αγόρι. Μπροστά μας, πιο χαμηλά, τ' Αλάني. Εμείς οι πρεβολαρέοι κάναμε χωριστά παρέα — μπορεί και να λογαριάζαμε τον εαυτό μας πιο σπουδαίο, γιατί δουλεύαμε τη γης. Από αλλοτεχνίτες, μονάχα τους ψαράδες είχαμε σε υπόληψη. Κι αυτοί οργώνουνε τη θάλασσα. Και, δεν ξέρω, οι θαλασσινοί κάτι έχουνε στα μάτια τους, κάτι το αλαργινό, θαρρείς, που σε βάνει σε μεγάλη συλλογή... Καθόμασταν, δεν πολυκουβεντιάζαμε στις βραδινές μας παρεούλες — οι γυναίκες, ναι, μα εμείς οι άντροι αφουγκραζόμασταν το χώμα που μουρμούριζε καθώς ανάδινε τη ζεστασιά της μέρας. Οι πρεβολαρέοι, είναι λιγομίλητο σινάφι. Μην κοιτάξεις, τώρα, εγώ.

Καμιά φορά, το βραδάκι, παίρναμε οι δυο μας, η γυναίκα μου κι εγώ, το βαποράκι της συγκοινωνίας, από τη βαπορόσκαλα του λιμανιού, και βγαίναμε στην τελευταία σκάλα, στο Κοκάργιαλι. Για να ξέρεις, Κοκάργιαλι θα πει ο μυρωμένος γιαλός. Καθόμασταν σ' ένα καφεενδάκι που βούταγε τα πόδια του στη θάλασσα. Κι αλήθεια, ο γιαλός, εδώ, με τη βραδινή φυρονεριά, μοσκοβολούσε αχινιό και χάβαρο. Ανοίγανε τα πνεμόνια σου. Μπαρμπούνι μεζεδάκι. Καρσί μας το μπουγάζι, γαλατερό αυτή την ώρα της μπουνάτσας, και σαν έπαιρνε να σκοτεινιάσει, βγαίνανε οι ψαροπούλες και ζώνανε τη θάλασσα με πυροφάνια, αραδιασμένες από το Τσιφλίκι του Άι - Γιωργιού, κάτω από τα Δυο Αδέρφια, ώσαμε την άλλη κόστα, πέρ' από του Παπά τη Σκάλα. Στεριανός εγώ, πολλά είχα μάθει από της γης, μα ένιωθα να μου λείπει η μαθή της θάλασσας.

Μα εκείνη τη μέρα, τί να κάναμε, πλαγιάσαμε νωρίς. Μόλις που βράδιαζε. Κουβέντιασα με την Κατερίνα για τούτο και για κείνο, πως αργήσανε τα πρωτοβρόχια, πως τόσες και τόσες γούλες από λάχανα και κουνουπίδια πηγαίνανε χαμένες, και πως θα 'τανε καλά ν' αγοράζαμε μια γουρούνα. Θα τη θρέφαμε τζάμπα. Θα τη βάζαμε και με τον αρσενικό του Ελαμειώντα, και σε δυο τρία χρόνια, πουλώντας τα γουρουνόπουλα, θα χτίζαμε ακόμα μια καμαρούλα, για το γιο μας, που θα 'χε μεγαλώσει ώσαμε τότε. Κουβέντες σπιτικές, του καλού καιρού. Ύστερα κόμπιασα, και της είπα πως ήκλαιγε ο Ελαμειώντας για τη συφορά του έθνους. Φαίνεται πως λύγισε κι εμένα η φωνή μου, γιατί η Κατερίνα μου χάδεψε το χέρι. Το παιδί μας, μου λέει. Ναι, ο γιος μας, είπα κι εγώ, καταλαβαίνοντας πού πήγαινε ο νους της. Της μίλησα και για την μπουγάδα της Ασήμωσ, και για τις καπνιές. Πρωτύτερα, μου λέει, που βγήκα για να πετάξω τα φρόκαλα στον τενεκέ, είδα ένα σύννεφο, το χρώμα του σαν το μπακίρι, προς τη μεριά του Μπασμαχανέ. Ιδέα σου, της λέω – μ' όλο που είχα δει κι εγώ το σύννεφο. Δε φοβήθηκα, μου αποκρίθηκε. Μονάχα, το παιδί μας.

Μας πήρε ο ύπνος.

Κάτι μας ξύπνησε μέσα στη νύχτα. Η κάψα; Οι φωνές; Σκυλιά ουρλιάζανε. Η φωτιά είτανε μακριά. Καρατάρησα με το μάτι πως θα 'χε φτάσει από το Μπασμαχανέ στον Άι - Δημήτρη, αφού είχε πάρει σβάρνα ολάκερη την Αρμενιά. Μας χώριζε πάνω από ένα μίλι ακόμα. Ένα σύννεφο μπακίρι σκέπαζε το μισό ουρανό. Μπροστά μου, τ' Αλάνι λες και φωτιζότανε από ένα πλούσιο ηλιοβασίλεμα, πορτοκαλί. Ανθρώποι βγαίνανε από τα σπίτια, κοιτάζανε ψηλά, μαζώνονταν εδώ κι εκεί, φωνάζανε, χειρονομούσαν, ξαναμπαίνανε στα σπίτια τους και πάλι ξαναβγαίνανε, φωνάζανε, κοιτάζανε ψηλά. Είχε σηκωθεί σορόκος, όχι δυνατός, όσο χρειαζότανε για να το γλεντά η φωτιά. Δε βιαζότανε, σίγουρη για τον εαυτό της, ξέροντας πως ατή της είτανε ο νόμος κ' οι προφήτες. Σεργιάνιζε στις σκεπές, χωνότανε στα σπίτια, ξεπεταγότανε απ' τα παράθυρα. Ο καπνός ανέβαινε κόκκινος, καρουλιαστός, απλωνότανε ύστερα σε μπακιρένια σύννεφα. Στεκόμουνα στο μπαξέ μου. Τα πουλιά, ξεγελασμένα από τη λάμψη, από το φως, είχανε ξυπνήσει και τσιβίζανε μέσα στις φυλλωσιές. Στεκόμουνα στο μπαξέ μου. Όμορφος μπαξές, ποτιστικός. Τώρα ποτίζω τούτες τις δυο γλάστρες.

Φωνάζανε από τ' Αλάνι. Δεν καταλάβαινα τί λέγανε. Το καμίνι που ερχότανε κατά δω, άδραχνε τα λόγια, τα ξάτμιζε, τα 'κανε αχνό. Μπήκα στο σπίτι. Η Κατερίνα με κοίταξε στα μάτια. Μη νοιάζεσαι, της λέω, κι εδώ να 'ρθει η φωτιά, θα τη σταματήσει τ' Αλάνι. Το ξυπνητήρι έδειχνε κοντά έντεκα η ώρα. Θα 'χαμε κοιμηθεί καμιά δυο ώρες.

Σιγά σιγά, πήρε τ' αφτί μου ένα βουητό, σα να κύλαγε άγριο ποτάμι, ξεχειλούσε κατά δω, ζύγωνε ολοένα. Και ξαφνικά, μπουκάρανε απ' τα σοκάκια κοπάδι ανθρώποι, σκυφτοί, αλαφιασμένοι, μ' ένα μπόγο στον ώμο, μ' ένα μωρό στην αγκαλιά, μ' ένα τέντζερε στα χέρια ή μ' ένα μύλο του καφέ, πράματα ασυλλόγιστα, τρελά, μουγγοί, ούτε γυναίκες στριγγλίζανε ούτε γέροι να βογγάνε ούτε μωρά να κλαψουρίζουνε — μονάχα σουρσιμο στο χώμα και ποδοβολητό. Μουγγοί, σκυφτοί, μ' αγριεμένα μούτρα, τραβάγανε μπροστά.

Φόρεσα ένα παντελόني πάνω από τη νυχτικιά μου και κατέβηκα στ' Αλάνι. Πέσαμε πλάι τους.

— Βρε παιδιά, πού πάτε;

Δείξανε μπροστά.

— Σταθείτε, βρε παιδιά, δεν έχει φόβο εδώ, μπείτε στα σπίτια μας, είναι δικά σας. Μπείτε να ξαποστάσετε.

Δεν αποκρίνονταν, μόνο τραβάνε μπροστά. Βγαίνανε απ' την κόλαση, πορτοκαλιοί και κόκκινοι απ' τη μεριά που χτύπαγε η φωτιά. Οι άντριοι, τελοσπάντων, είναι άντριοι. Παραβλέπεις. Μα οι γυναίκες είτανε φριχτές, ξεμαλλιασμένες και μες στη μουτζαλιά. Μια κράταγε ένα κόσκινο, μιαν άλλη φόραγε στο κεφάλι της ένα καπέλο με φτερά και είτανε ξυπόλητη, και μια είχε φορτωθεί στον ώμο της ολάκερο φορτσέρι, κοπελίτσα, θα 'τανε τα προικιά της. Άλλοι σηκώνανε στη ράχη τους παλπούδες και γιαγιάδες. Δυο, είχανε πλέξει τα χέρια τους καρεγάκι και κουβάλαγαν ένα γέρο πετσι και κόκαλο, με το πηγούνι του ακουμπιστά στο στήθος. Ένας παπός οδήγαγε μπροστά ένα δεύτερο κοπάδι.

— Αμάν, πού πάτε, βρε παιδιά;

Αμάν αμάν! η φωτιά τους είχε κάψει τη μιλιά, τους στέγνωσε το σάλιο. Κι ο ρόχος της φωτιάς ούρλιαζε τώρα, γέμιζε τον αέρα. Μπρος από τον παπά, ένα παιδάκι, ανίδεο, κύλαγε το τσέρκι του, ευτυχισμένο.

Ένα γρήγορο ποδοβολητό ακούστηκε σε κάποιο καλντερίμι. Οι Τούρκοι! στριγγλίζανε οι γυναίκες του μαχαλά, και δυο αλόγατα χυμήξανε στ' Αλάι, έρημα και ξεσέλωτα, σταθήκανε απότομα, χλιμιντρήσανε ψηλά τον ουρανό, και ύστερα χυθήκανε μπροστά, χαθήκανε μες στους μπαξέδες.

Βρήκα την Κατερίνα καθιστή σε μια καρέγλα. Βαρεμένη πέντε μηνώ. Το μούτρο της είταν τσαλακωμένο. Δεν αισθάνεσαι καλά; Τίποτα, μου λέει, ένα πονάκι, φαίνεται πως κλωτσάει το μωρό. Δε θέλησε να ξαναπλαγιάσει... Λένε για τον οξαποδώ, πως ύστερ' από τα μεσάνυχτα βιάζεται να τελέψει τη δουλειά του, πριν να λαλήσει κόκορας την αυγή. Το ίδιο βιαζότανε τώρα η φωτιά, διχάλωνε, τριχάλωνε, έζωνε την Άγια Φωτεινή, τον Άι - Γιώργη, μια τρίτη γλώσσα έγλειφε κιόλα το μαχαλά της Άγιας Αικατερίνης. Έδινε χέρι κι ο σορόκος στη φωτιά, κι αυτή σαλτάριζε, ήβλεπε ένα σπίτι να φουντώνει πολύ πιο εδώ, στα Τράσα ή στο Κερατοχώρι, μοναχικό, και ύστερα, σε μια στιγμή, ν' αρπάζει ολάκερο σοκάκι. Ο ρόχος σκέπαζε κάθε άλλο σαματά, χίλιοι άνεμοι ουρλιάζανε, χοχλακιστός, καρουλιαστός... Βγήκε η Κατερίνα και ήρθε πλάι μου. Πώς αισθάνεσαι; Τίποτα, ένα πονάκι λίγο πιο κάτω από τον αφαλό... Άκου, μου λέει σε λίγο, στήσε αφτί, σημαίνει μια καμπάνα. Είναι η πυρωμένη ανάσα της φωτιάς, εξήγησα της Κατερίνας, αυτή κουνάει τις καμπάνες και σημαίνουνε.

Δεν ξέρω τί κάνανε οι γειτόνοι, μας χωρίζανε οι μπαξέδες, τα δέντρα, οι έγνοιες. Μας τσουρούφλιζε η κάψα της φωτιάς... Όχι, μουρμούρισε κάποια στιγμή πλάι μου η Κατερίνα, δεν είναι από την ανάσα της φωτιάς, που σήμανε η καμπάνα. Πάλι σημαίνει, άκου... Το 'πε σα να 'τανε ονειροπαρμένη, κι αυτό δε μ' άρεσε. Μονάχα μια καμπάνα, πάλι μου λέει, σημαίνει. Άκου... Ξάφνου, σωριαστήκανε πέρα ένας τρούλος εκκλησιάς κι ένα καμπαναριό, έτσι, σαν ψεύτικα, τίποτα δεν ακούστηκε μέσα στο ρόχο της φωτιάς, μονάχα η καμπάνα σήμαινε, και τότε, κοίτα, Γιακουμή, μου λέει — ένα ράσο τινάχτηκε ψηλά κι ανέμιζε απλωτό,

κούφιο, μαύρο πάνω στο μπακιρί ουρανό, το ράσο του δεσπότη, μου λέει, και πλάι στο ράσο κορωνίζει μια καμπάνα σαν ήλιος ασπροπυρωμένη και αστραφτερή... και ούλο ανέβαινε και σήμαινε λυπητερά η καμπάνα, ψηλά, ολοένα πιο ψηλά πλάι στο ράσο —ούτε φεγγάρι ούτε άστρα είχε ο ουρανός— ώσπου χαθήκανε από τα μάτια μας κι από τ' αφτιά μας κι απόμεινε μονάχα ο ρόχος και το καμίνι της φωτιάς, και τα πουλιά ξεσηκώθηκαν και φρουφρουρίσανε αλάργα, και το κίτρινο γατί μας πήδηξε από την αγκαλιά της Κατερίνας και κυνηγούσε τ' άπιαστα πουλιά.

Η Κατερίνα κάθισε στο κατώφλι. Πονάς; Δεν είναι τίποτα, κλωτσάει το μωρό. Άλλα κοπάδια ροβολούσανε στ' Αλάνι, βαμμένα κόκκινο πορτοκαλί, πότε γυρίζανε στο κίτρινο πότε στο βυσσινί, από τα σπίτια ολόγυρα στ' Αλάνι βγάζανε μόμπλα και τα στοιβάζανε καταμεσής, σωροί σωροί, άνθρωποι χειρονομούσανε κι ανοιγοκλείνανε το στόμα τους μα δεν έβγαινε μιλιά, ούλα πνιγμένα μέσα στο ρόχο της φωτιάς — και νά, καθώς κοιτάζαμε, μια φλόγα ξεπήδησε από μια σκεπή, μian άλλη κείθε, μια άλλη δώθε, άρπαξε μια βελέντζα εδώ, ένα στρώμα εκεί, μια μπατανία, ένα κοφίνι, αφανοί του Άι - Γιάννη, κανέννας δεν τους πήδαγε, ύστερα λαμπάδιασε το πεύκο του μπαξέ μας, πετάγονταν οι κουκουνάρες ίδιες φλογισμένα τοπία —μην τρέχεις, είπε η Κατερίνα, το παιδί— τη σήκωσα στα χέρια βαρεμένη πέντε μηνώ, σταμάτησα εκατό δρασκελιές πιο πέρα, στο χωραφάκι με το θερισμένο καλαμπόκι, την απόθεσα χάμω στην άλλη άκρη, πλαγιαστή, δε βαστάω πια, μου λέει, σφιγγότανε τρεμουλιαστά, με το μανίκι της νυχτικιάς μου σφούγγιζα τον ιδρώτα πάνω στο κούτελό της, βογγούσε, μούγκριζε, τρίζανε τα δόντια της, πονάω, πονάω κάτω από τον αφαλό, εκεί απόβαλε το γιο μας, είτανε γιος, το 'δα στη φλόγα του σπιτιού, κ' η σίχλια γης ρούφηξε ούλο της το αίμα... Παιδούλα, ονειρευότανε την ευτυχία η Κατερίνα.

[πηγή: Κοσμάς Πολίτης, *Στου Χατζηφράγκου. Τα σαραντάχρονα μιας χαμένης πολιτείας*, επιμ. Peter Mackridge, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2007, σ. 145-154]